

Տարեգիրք մը

Բանաստեղծութիւն, Ա. Գիրք, Հալէպ, 1999, 124 էջ:

Սփիւռքի մէջ գրական նոր հանդէսի մը ծնունդն է, որուն հրաւիրուած ենք անդրադառնալու: Ինչպէս վերնագիրը կը թելադրէ՝ հանդէսը նուիրուած է յատկապէս բանաստեղծութեան: Խմբագրական կազմ՝ Գառն, Մարուշ, Իշխան: Սկիզբը՝ չափաքերուած սողեր, որոնք կ'ըսեն հանգանակի մը (թերեւս ալ՝ արդի "ֆերթողականք"ի մը) անկարելիութիւնը, կամ առնուազն՝ հանդէսը ձեռնարկողներու դժկամութիւնը այդ ուղղութեամբ: "Եւ որեւէ հանգանակ պիտի չբացարձականայ այստեղ" (էջ 3): "Ոչինչ կ'ուզեմք փոխել: Կ'ուզեմք լսել մեր ձայնը: / Եթէ ուրիշներ ալ ուզեն լսել, լա՛ւ. եթէ չուզեն, դարձեալ լաւ" (էջ 4): Հանդէսը ուրեմն իրրեւ վրայր, որ պիտի ընդունի բանաստեղծութիւնը, պիտի գոյացնէ զայն, գոնգ մը, ինքնարձագանգող: Բանաստեղծութիւնը արդէն ա՛յս չէ, ինչ որ կը կարդանք: Ա՞յլ: Այլ "Տեղն է" (էջ 5): Զիք հանգանակ, չիք դիտում ու դիտաւորութիւն, հասկնալի է: Բայց ետին կայ ցանկութիւն մը: Որուն մասին սակայն ինչպէ՞ս խօսիլ: Զոր ինչպէ՞ս բանաձեւել: Բանաստեղծութիւնը կու գայ մեզի իրրեւ ցանկութիւն: Կը հնչեցնէ ցանկութիւնը առանց զայն լսելի դարձնելու: Ցանկութիւն ինչի՞: Կեանքի՞, գիրի՞, մենք մեզի՞, մեր ձայնի՞: Հին բառեր՝ ասոնք, շատախօս բառեր, որոնք կու գային յստակել, սրբագրել ցանկութեան անտեսանելի խոչը, անլսելի թոթովանքը, անտեղութիւնը: Ցանկութիւնը հոս՝ երեւոյթ, նոր երեւցող: Բայց երեւցող իրրեւ խմբային, բարեկամութեամբ, բանաստեղծութեան անունով կնիւած բարեկամութեամբ մը: Ճիշդ է, ասկէ առաջ ալ խումբեր երեւցած են այդպէս, գրականութեան եւ արուեստի անունով, Պոլիս, Փարիզ, Պէյրութ, վերջինս՝ "Նոր բանաստեղծութիւն" յորջորջումով, որոնք "պայթեցան աստղերու պէս": Այս մէկը, Հալէպէն հասնողը, կու գայ տարօրինակ լրջութեամբ մը, անմիջական անցեալի զարմանալի գիտակցութեամբ մը: Կու գայ Սփիւռքի մէջ, ցրուած սկիզբէն հաւամարար, եւ սակայն՝ միատարր: Անհանգանակ միատարրութեամբ մը:

Կան աշխատակցութիւններ, ոմանք ծանօթ անուններ ուրիշ տեղերէ (Վարան Ոյթ, Վագրիկ Բագլի, Սեւակ Արծրունի), շատոնց սկսած, հաւաքուած հոս, նոր ողջոյնի մը, հեռուէն հեռու: Կան նորեր (Նախա-

ձեռնողներէն գատ՝ Սոնիա Սանան, Սագո Արեան), Միջին Արեւելի բիւղերացումը, պատրաստ ցրուելու, կայծուելու, իրենց կարգին: Կան բարգմանութիւններ: Սպաններէն: Գերմաններէն. կատարեալ նորութիւն այս մէկը արեւմտահայերէն լեզուով, մանաւանդ եօթանասնական բուականներուն իբրեւ նորարար իր հոչակի ժամն ունեցած Հէլմութ Հայսընպիւթըլէն: Արաբներէն էրոթիկ բանաստեղծութիւններու շարք մը, Մարուշ Երամեանի փոխադրութեամբ, երեւոյթին եզակիութիւնը բացատրող կարն յառաջաբանով մը, որ կը շեշտէ ժանրին նորութիւնը արաբական աշխարհէն ներս, բայց չի կրնար սրբագրել հրամցուածին անմեղութիւնը, վերջին հաշուով: Որովհետեւ հարց է. էրոթիկ բանաստեղծութիւնը կը գրուի մինչ այդ արգիւումած մարգ մը ե՞ւս բերելու համար լեզուի գաղութարարութեան թոյլ սահմաններէն ներս, թէ կը գրուի ցնցո՞ւմ յառաջացնելու յայտ կամ անյայտ միտումով: Եւ ո՞ւր է ցնցումը այդ պարագային: Կ'ուզենք ցնցուիլ: Կ'ուզենք մերժել, անընդունելիին առջեւ դրուիլ, կ'ուզենք տարուիլ մինչեւ անտանելին:

Կայ եռաբերան հարցազրոյց մը, որուն հարցումներուն կը պատասխանեն Աբրահամ Ալիքեան, Վահէ Օշական եւ Գրիգոր Պըլտեան: Որուն արդիւնքները տարօրինակ անհուսարութիւն մը կը ցուցաբերեն, քանի որ երեք գրուցակիցները նոյն մակարդակին վրայ չեն ստացած իրենց ուղղուած հարցումները: Ալիքեան կ'ընդունի զանոնք անձնական գետնի վրայ, Վահէ Օշական կը խօսի մշակութային դիտանկիւնէ մը, մինչդեռ Գրիգոր Պըլտեան իր ամէն մէկ պատասխանին մէջ՝ կը խնդրականացնէ հարցումը, կ'ազատագրէ զայն իր անձնական եւ մշակութային երանգներէն եւ կը յայտնաբերէ հարցազրոյցը վարողին հետ գործակցութեան բացառիկ կամեցողութիւն մը, առիթը օգտագործելով անգամ մը եւս պեղելու համար իր բանաստեղծական ցանկութեան ակումբը, եղանակը: Ափսո՛ս է, որ Աբրահամն ու Վահէն նոյն ձեւով չեն հասկցած այս խաղին օրէնքները ու իրենց առաջատները աւելի լայն չեն բացած, մանաւանդ երբ գիտենք որ Վահէի պարագային՝ վերջինը պիտի ըլլար այս հարցազրոյցը, վերջինը որ իրեն առիթ մը կրնար ընծայել բանաստեղծի իր ընթածիւրը բացատրելու: Արդեօք հարցումներու ձեւէ՞ն կու գար իր որոշակի զսպումութիւնը: Թեքեւս անոնք պէտք է ըլլային աւելի տեսակարար, ուղղուած Վահէին յատուկ բանաստեղծական կիրառումին: Գիտենք, որ իր մօտ՝ քննա-տեսաբանական լեզուն չէր ընթանար բանաստեղծականին հետ զուգահեռաբար ու հարկ էր հետեւաբար՝ զինք մղել դէպի իւրախատուկ ինքնաինքնարկում մը:

Բանագործությունն եւ այլք

Կան նաեւ շարք մը արձակ (բայց բանաստեղծութեան վերաբերող) գործերու թարգմանություններ: Առաջինը բանասիրական ու գրեթէ պատմական բնոյթ ունի, քանի որ Հայր Եղուարդ Հիւրմիւզեանի *Առձեռն բանաստեղծութիւն* մոռցուած գրքոյկէն (1867) հատուածներ կը հրացմնէ, գրաբարէ աշխարհաբար փոխադրուած: Միւսները աւելի անմիջականօրէն բանաստեղծական այժմէութեան հետ կ'առնչուին: Ունինք այսպէս անգլերէնէ թարգմանուած՝ Թ.Ա. Էլիըթի “Բանաստեղծութեան ընկերային պաշտօնը” փորձագրությունը (խօսուած 1943ին, տպուած 1957ին), արաբերէնէ՝ Ատոնիսի “Մառ մը կը հսկէ մարդուն վրայ” խորագրին տակ լոյս տեսած մտորումները, եւ գերմաներէնէ ակնարկ մը (Ռայնըր Մալքովսի): Բանաստեղծութեան շուրջ արդի մտածողութենէն ընտրովի նմոյշ մը:

Վերջաւորութեան դրուած է 1990էն 1997 լոյս տեսած բանաստեղծական հատորներու ցանկ մը (Սփիւռք եւ Հայաստան միասին), որ ունի հարիւրէ աւելի միաւորներ: